
GEOGRAFICKÝ ČASOPIS

49

1997

1

*Anton Michálek**

RIZIKOVÉ AREÁLY V BRATISLAVE Z ASPEKTU VYBRANÝCH DRUHOV KRIMINALITY

Anton Michálek: Risk areas of Bratislava from the point of view of chosen kinds of crime. *Geografický časopis*, 49, 1997, 1, 13 figs., 11 refs.

A pronounced growth of crime in Slovakia in the last six year manifests especially in its high concentration to the cities. Especially the large cities experienced a rapid growth of crime, though more or less differently distributed within the individual cities. The aim of the contribution is to identify the risk areas in Bratislava remarkable for the highest crime incidence. Besides the contribution brings a brief characterization of crime level in Bratislava, trends of development and a situational context of the problem areas, i.e. the effect of the environment (social and material) on the crime level.

Key words: risk area, identification, social environment, concentration, inner-city differentiation, situational context

Z výsledkov regionálnej analýzy kriminality na Slovensku je zrejmé, že tento závažný jav sociálnej patológie sa koncentruje najmä v urbanizovaných územiach. Kriminalita sa v súčasnosti stáva jedným z determinujúcich faktorov výrazne znižujúcich kvalitu života vo viacerých slovenských mestách. Zvlášť vysoká kriminalita je evidovaná na území hlavného mesta Bratislavy, ktorú možno v súčasnosti považovať za významný uzol kriminality na Slovensku. Existujú však výrazné disproporcie medzi úrovňou kriminality v jednotlivých mestských areáloch, pričom je dokázané, že v areáloch s vysokou koncentráciou kriminality značná časť obyvateľstva trpí syndrómom "victimalizácie", t.j. permanentným pocitom úzkosti a strachu z kriminality. Cieľom tohto príspevku je práve identifikovať takéto rizikové areály v Bratislave z aspektu vybraných druhov kriminality. Takáto identifikácia rizikových areálov v mestách má svoj praktický význam najmä pri rozhodovaní o rôznych postupoch a

* Geografický ústav SAV, Štefánikova 49, 814 73 Bratislava

opatreniach v procedúrach kontroly a boja s kriminalitou zo strany štátu a postihnutých rizikových populácií. Okrem toho v príspevku stručne charakterizujeme úroveň kriminality v Bratislave, tendencie jej vývoja a situačný kontext problémových areálov, teda ideu vplyvu prostredia (sociálneho a materiálneho) na úroveň kriminality.

VÝVOJ GEOGRAFIE KRIMINALITY A HLAVNÉ SMERY VÝSKUMU

Hoci počiatky "geography of crime" siahajú do minulého storočia, profesionálni geografi rozvíjajú jej teoreticko-metodologické východiská najmä od 60. rokov nášho storočia. Zvýšený záujem o tento smer, ktorý sa dovtedy javil bez solídneho vedeckého základu nevhodný pre prírodné vedy, podmienil najmä dynamický rozvoj urbánnej a sociálnej geografie. Rozvoj behaviorálnej dimenzie v oboch týchto smeroch poskytol dobré východisko geografom, ktorí sa vo svojich výskumných programoch zaoberali analýzou sociálno-patologického správania¹ rôznych sociálnych a demografických skupín obyvateľstva v závislosti od prostredia, teda sociálneho a materiálneho priestoru. Tento impulz mení predchádzajúci vývoj teoretického základu, ale i samotnú koncepciu, pričom ako môžeme vidieť z odbornej literatúry, výrazne sa mení ťažisko výskumu. Kým v prvej etape (do 60. rokov nášho storočia) výrazne prevažujú areálové štúdie, ktoré sa zameriavajú na sledovanie priestorovej diferenciácie kriminality v rôznych mierkach, v druhej etape sa pozornosť presúva na sledovanie korelačných závislostí medzi kriminalitou a prostredím (ekologické štúdie) a v závislosti od rozvoja urbánnej a sociálnej geografie na výskum špecifických území vo vnútri miest s vysokou úrovňou kriminality (štúdie rizikových areálov).

TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ A IDENTIFIKÁCIA RIZIKOVÝCH AREÁLOV V MESTÁCH

Termín rizikové areály (ďalej RA) je v odbornej literatúre úzko spojený s urbánym prostredím a ako sme už uviedli, ide o určité územia, resp. menšie teritoriálne jednotky miest, v ktorých má kriminalita vyššiu koncentráciu. V krajinách hovoriacich anglicky má tento termín viaceré synonymá: risk areas, criminal areas, delinquency areas, defensible space, vulnerable environments, pričom najčastejšie a najpoužívanejšie sú prvé dva termíny. Identifikácia RA v mestách je v súčasnosti veľmi preferovaná výskumná úloha, čo dokazuje i veľké množstvo prác orientovaných týmto smerom. Existuje viacero spôsobov a prístupov identifikácie a charakterizovania týchto rizikových teritórií v mestách, pričom zvolený postup a metódy závisia najmä od stanoveného cieľa, dostupnosti a detailnosti dát. V jednotlivých krajinách sú preto takéto výskumy značne rozdielne.

RA môžeme identifikovať napr. na základe pôvodu páchatelov a v tomto prípade je vhodnejší a zaužívanejší termín *delinquency areas*. Pri detailných výskumoch takto klasifikovaných RA sa vyskytli značné nezrovnalosti vo výsledkoch a zistilo sa, že tento prístup má mnohé nedostatky. Súviseli s tzv. *journey to crime*, teda s mobilitou páchatelov, ktorých bydlisko je v určitých častiach mesta, ale svoju "prácu" zväčša vykonávajú mimo svojho bydliska. Ďalším nedostatkom tohto prístupu je v mnohých prípadoch veľmi nízka objasnenosť trestných činov, a teda identifikácia takýchto areálov vychádzajúca zo vzorky 20-30 % zistených páchatelov vyvoláva značné pochybnosti. Zo známych takto orientovaných prác spomenieme aspoň práce Phillipsona (1971) a Herberta (1976).

¹ Sociálno-patologické správanie je v užšom zmysle sociologického poňatia chápané ako zločinecké alebo delikventné správanie, identifikovateľné ako také, ktoré je previnením proti norme, ktorá je pokrytá sankciou.

Iný často používaný spôsob identifikácie je pomocou tzv. subkultúrnych areálov², ktoré sa z veľkej časti kryjú (koincidujú) s RA. Tento prístup je významný najmä pri výskumoch v amerických mestách, ktoré sa vyznačujú ostrou sociálnou - triednou vnútromestskou diferenciaciou, t. j. výraznými kontrastmi medzi relatívne sociálne homogénnymi mestskými štvrťami a existenciou bariér medzi nimi. K takýmto prácam možno zaradiť prácu Schmida (1960), ktorý zistil, že ohniská kriminality v meste Seattle sú v areáloch, kde žijú, resp. vykonávajú svoju činnosť najmä prisťahovalci a nezamestnaní. Z detailnej analýzy subkultúrnych areálov vychádzal i Harries (1980) pri identifikácii RA v Oklahoma City.

Zaujímavým postupom identifikácie RA je aj metóda vychádzajúca z Newmanovej idey úzkeho prepojenia kriminality s urbanistickou tvorbou obytného prostredia. Newman vo svojej práci (1972) síce potvrdzuje platnosť korelácie kriminality a sociálneho prostredia, ktorá je v amerických mestách nepopierateľná, ale veľký význam prikladá materiálnemu prostrediu, ktoré považuje za katalyzátor kriminality. Newmanova idea spočíva v zdokonalení urbanistickej tvorby a v snahe zabrániť anonymite prostredia. Vo svojich výskumoch zistil zákonitosti medzi úrovňou kriminality na jednej strane a hustotou zástavby, výškou budov, usporiadaním blokov, osvetlením, umiestnením vchodu a okien a ich funkcií prirodzeného pozorovania a iné, na strane druhej. V tomto zmysle chápe a nazýva rizikový areál *defensible space*. Newmanova teória bola podrobená ostrej kritike najmä zo strany sociálnych kriminológov.

Ďalší spôsob identifikácie RA vychádza z analýzy priestorových predstáv a správania vo vzťahu k sociálno - patologickým javom. Avšak aj tento spôsob má svoje slabé miesta a nedostatky, pretože nie vždy sa percepcia kriminality kryje s reálnou kriminalitou a v značnej miere sú výsledáty ovplyvnené hodnotiacim subjektom (inak vnímajú a hodnotia kriminalitu, resp. potenciálne nebezpečenstvo ženy a starší ľudia ako napr. mladí muži). Týmto smerom je orientovaná i práca Cartera (1974, In Herbert 1982).³

Pri všetkých týchto postupoch a procedúrach sú veľmi využívané matematické a štatistické metódy, ktoré majú široké uplatnenie v priestorových analýzach (metódy komparatívnej analýzy, faktorovej ekológie, a pod.).

CHARAKTERISTIKA KRIMINALITY V BRATISLAVE A DYNAMIKA JEJ VÝVOJA V ROKOCH 1985-1994

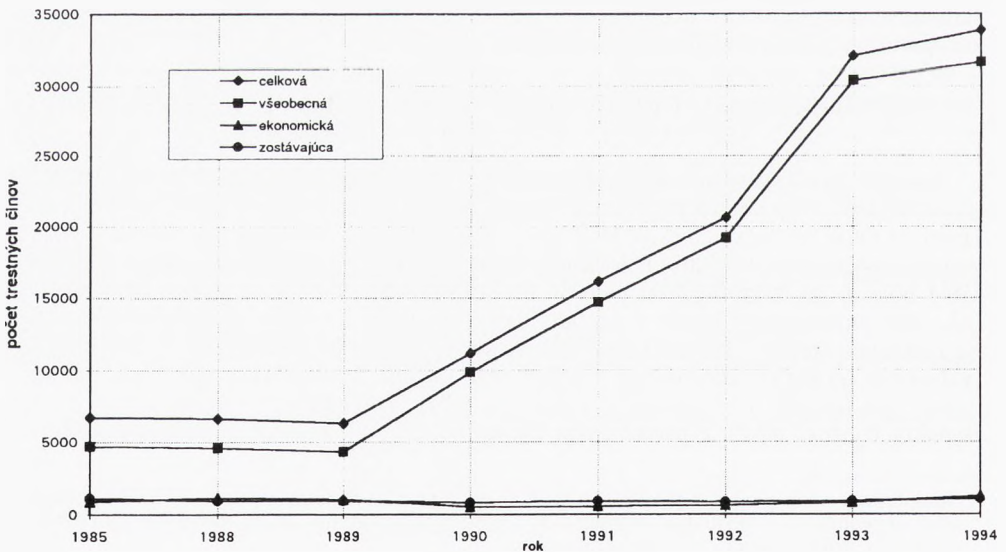
Komplexnosť skúmania RA v Bratislave si vyžaduje, aby sme sa aspoň stručne zaoberali celkovou charakteristikou kriminality, ako aj tendenciami jej vývoja v čase. Hneď na úvod treba povedať, že Bratislava ako metropola Slovenska je zároveň aj jej najnebezpečnejším mestom. Túto skutočnosť potvrdzujú i nasledovné údaje. V roku 1994 bolo na jej území spáchaných 33 865 trestných činov, čo je takmer štvornásobok, aký zaznamenali druhé v poradí Košice (9 060) a takmer desaťnásobok, aký zaznamenala tretia v poradí Banská Bystrica (3 427). Aj v relatívnych hodnotách (vzhľadom na počet obyvateľov) jej patrí prvé miesto. V uvedenom roku bolo na jej území spáchaných 75,3 trestných činov na 1000 obyvateľov (v Košiciach 37,8, v Banskej Bystrici 40,5). Zároveň treba konštatovať, že pri niektorých druhoch krimi-

² Subkultúrny areál predstavuje areál s vlastnou sociálnou determinovanosťou, v ktorom značná časť obyvateľstva v dôsledku problémovej zaťaženia prejavuje určité odchýlky sociálneho správania, pričom sa ocitá v "zóne" kriminality.

³ Ďalšie práce zaoberajúce sa problematikou kriminality a identifikácie RA v mestách sú uvedené v predchádzajúcich štúdiách (Michálek 1995, 1996).

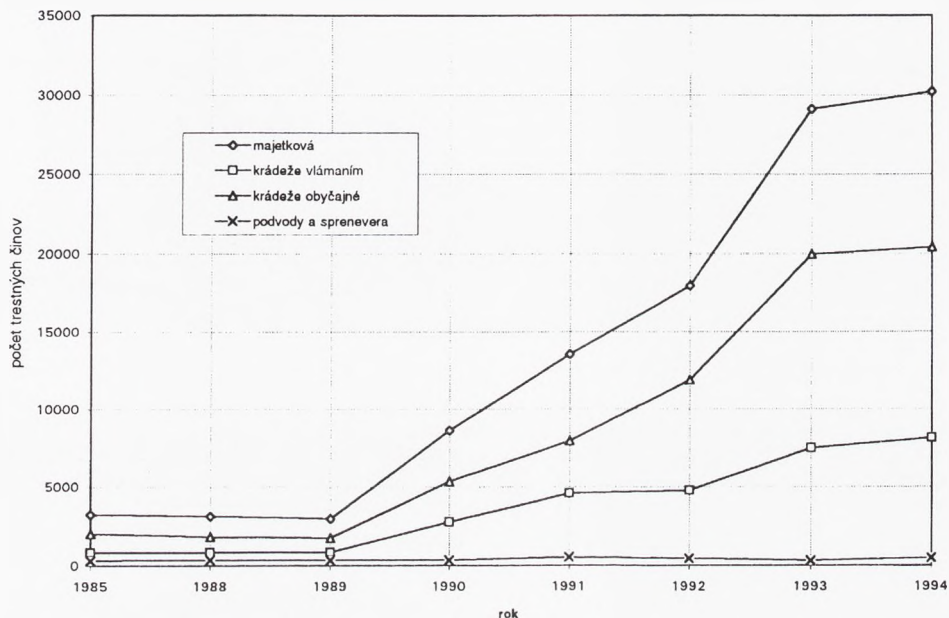
nality sme sledovali ešte výraznejšie rozdiely. Napríklad v tom istom roku bolo spáchaných v Bratislave 30 216 trestných činov majetkovej kriminality (67,1 na 1000 obyvateľov), pričom v Košiciach to bolo "len" 6 943 (29,0) a v Banskej Bystrici 2 824 (33,4).

Zdá sa, že aj z hľadiska vývoja kriminality má Bratislava výhradné postavenie v dôsledku jej vysokej dynamiky, najmä po roku 1989. Zaujímalo nás, aké zmeny prekonal hodnoty celkovej a niektorých vybraných druhov kriminality. Z tohto dôvodu sme sledovali dynamiku vývoja za desaťročie 1985-1994. Na obr. 1 môžeme vidieť dynamiku vývoja celkovej kriminality v Bratislave v členení podľa hlavných skupín. Z grafu vidíme, že krivka všeobecnej kriminality má na nižšej úrovni takmer rovnaký priebeh ako krivka celkovej kriminality, čo značí, že táto skupina kriminality najviac ovplyvňuje úroveň celkovej kriminality v Bratislave. Ostatné dve skupiny (ekonomická a zostávajúca) mali významnejší podiel na celkovej kriminalite len do roku 1989, po tomto roku ich podiel vzhľadom na výrazný nárast všeobecnej kriminality značne klesá. Čo sa týka období, resp. jednotlivých rokov, môžeme vidieť, že v sledovanom období rokov 1985-1989 mierne klesajú všetky skupiny kriminality okrem ekonomickej, ktorá zaznamenala len mierny nárast. Iné tendencie vývoja môžeme sledovať po roku 1989, ktorý považujeme aj z hľadiska kriminality za zlomový. Od roku 1989 krivka celkovej a všeobecnej kriminality výrazne vzrastá, pričom najvyšší prírastok môžeme sledovať v roku 1993. V nasledujúceho roku bol prírastok oveľa miernejší, čo však nie je dôsledok zlepšenej situácie, ale súvisí s novelizáciou Trestného zákona, ktorá zvýšila hranice pre majetkové trestné činy. Z tohto dôvodu sa niektoré druhy trestných činov stali priestupkami, ktorých evidencia a vybavenie je v kompetencii iných orgánov. Čo sa týka ekonomickej a zostávajúcej kriminality, tieto si zachovali pomere rovnaké hodnoty, čo na grafe vyjadruje takmer rovnomerná krivka.

Obr. 1. Vývoj celkovej kriminality v Bratislave v členení podľa hlavných skupín.

Podobnú situáciu môžeme vidieť i pri sledovaní vývoja majetkovej kriminality a jej vybraných druhov, ktorá je zachytená na obr. 2. Od roku 1985 do roku 1989 môžeme vidieť mierny pokles majetkovej kriminality a v rámci nej i obyčajných krádeží. Slabý nárast v tomto období zaznamenali podvody a sprenevera a krádeže vlámaním. Od roku 1989 výrazne vzrastá majetková kriminalita a v rámci nej krádeže vlámaním, ale najmä obyčajné krádeže. Miernejší nárast v roku 1994 súvisí už so spomínanou novelizáciou Trestného zákona. Mierne klesajúcu úroveň si v tomto období zachovali podvody a sprenevera.

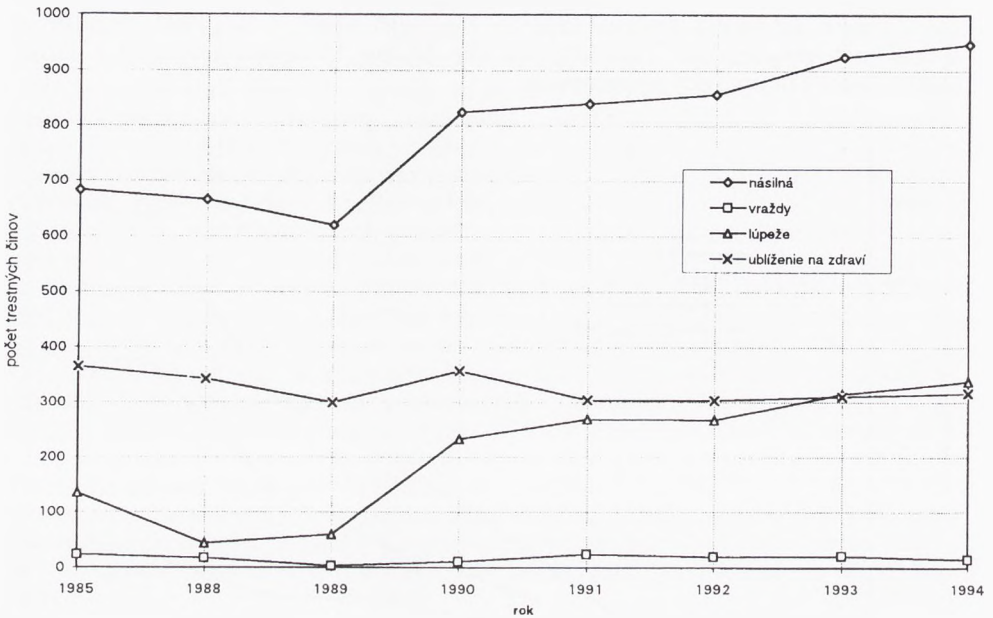

Obr. 2. Vývoj majetkovej kriminality a jej vybraných druhov.

Iný charakter má dynamika vývoja násilnej kriminality a jej vybraných druhov, ktorú zachytáva obr. 3. Z tohto grafu môžeme vidieť, že dynamika vývoja násilnej kriminality má pomalší charakter, t.j. miernejší nárast. Výraznejší nárast môžeme sledovať len pri lúpežiach, a to najmä v roku 1990. Pri vraždách a ublíženiach na zdraví môžeme vidieť takmer vyrovnané krivky, čo značí, že tieto druhy kriminality vykazujú mierne kolísajúce, približne rovnaké hodnoty. V sledovanom desaťročnom období bolo najviac vražd spáchaných v roku 1991 a to 24, ale napr. v roku 1985 to bolo len o jednu vraždu menej (23).

Na sledovanie dynamiky vývoja možno využiť viacero mier, pričom my sme vybrané skupiny a druhy kriminality sledovali pomocou tempa prírastku (T_p). Je to jedna zo základných relatívnych mier, ktorá vyjadruje, o koľko percent vzrástla (klesla) hodnota javu v sledovanom období oproti hodnote z východiskového roku. Za východiskový rok sme vybrali rok 1985, ktorého hodnoty vybranej kriminality sme porovnávali s hodnotami do roku 1994. Z vypočítaných hodnôt sme zistili, že celková kriminalita vzrástla v roku 1994 v porovnaní s rokom 1985 o 404,1 %. Z hľadiska hlavných skupín najvyšší nárast zaznamenala majetková kriminalita, ktorá vzrástla o 833,7 %, pričom v rámci nej obyčajné krádeže zaznamenali nárast 917,9 %. Násilná

kriminalita vzrástla "len" o 38,7 %, pričom ublíženia na zdraví a vraždy zaznamenali pokles (ublíženia na zdraví o 13,4 % a vraždy o 34,8 %). O niečo väčší nárast (39,0 %) zaznamenala ekonomická kriminalita a len zostávajúca kriminalita ako jediná z hlavných skupín zaznamenala mierny pokles o 5,8 %.

Obr. 3. Vývoj násilnej kriminality a jej vybraných druhov.

EXPOZÍCIA PROBLÉMU V PODMIENKACH BRATISLAVY

Identifikácia RA v Bratislave, tak ako ju poznáme, resp. môžeme sledovať v prácach západných geografov, je sčasti odlišná, pretože získané a analyzované údaje sa vzťahujú k pomerne veľkým teritoriálnym územiám mesta. Presná, detailná a dostupná databáza trestných činov⁴ (Prezídium PZ 1995) sa vzťahuje k 13. policajným obvodom, ktoré majú vzhľadom na veľkosť Bratislavy pomerne rozsiahlu územnú pôsobnosť a sú značne heterogénne. Práve v dôsledku tejto heterogénnosti by sa žiadalo identifikovať RA na nižšej hierarchickej úrovni (okrskov), čo však v dôsledku absencie hodnoverných údajov za tieto jednotky nie je možné. Z analýzy sú vylúčené i tri čisto vidiecke policajné obvody Bratislavy (Jarovce, Rusovce, Čuňovo), ktorých štatistika nie je súčasťou mestskej evidencie policajnej štatistiky. Z hľadiska stanovenej cieľa (určenie RA) vychádzajúc z autopsie, nepovažujeme ani za potrebné tieto tri typicky vidiecke obvody zahrnúť do analýz, pretože pravdepodobnosť, že tieto areály budú rizikové, je takmer nulová. Keďže RA sa vyznačujú určitou stabilitou, ktorá súvisí so stabilitou sociálneho prostredia a materiálnej zložky sídiel, považujeme za postačujúce sledovať ich len v jednom období, hoci v niektorých mestách môžeme vidieť výraznú dynamiku (posun hraníc areálov v čase priestore). Identifi-

⁴ Opierali sme sa o vybrané štatistické údaje Evidenčno-štatistického systému kriminality (EŠSK) Prezídia policajného zboru SR

kácia RA v Bratislave k jednému časovému horizontu (vychádzame zo získaných dát k roku 1994) je nevyhnutná aj z dôvodu častých zmien policajných obvodov, ktoré sa za posledných päť rokov menili trikrát, ako aj v dôsledku toho, že predchádzajúce teritoriálne jednotky nie sú kompatibilné so súčasnými. Z tohto dôvodu, ale aj pre zmenenú štatistickú evidenciu by bolo zbytočné porovnávať súčasné RA v Bratislave s RA napr. pred 30. rokov. Naopak, ohniskom nášho záujmu je sledovanie RA z hľadiska 5-tich vybraných druhov kriminality (lúpeží, krádeží, krádeží motorových vozidiel, krádeží vlámaním a krádeží vlámaním do bytov⁵), ktoré odborná literatúra považuje za vhodné indikátory identifikácie RA v urbanizovaných teritóriách. Pri kvantitatívnej rozdielnej úrovni, sú vypočítané hodnoty kartograficky znázomené iba v obytných areáloch, z ktorých sme vylúčili rozsiahle neobývané plochy (napr. lesy a pod.), pretože ich podiel na sledovanej kriminalite bol zanedbateľný.

IDENTIFIKÁCIA RIZIKOVÝCH AREÁLOV V BRATISLAVE

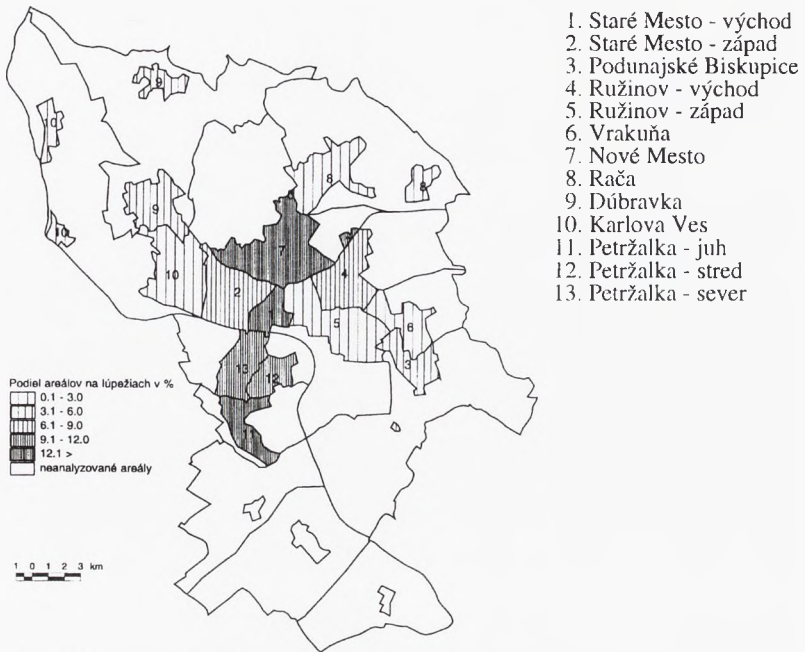
Primárnym východiskom identifikácie RA v Bratislave je zistiť, resp. dokázať existenciu výrazných disproporcií v rozložení kriminality. Vhodným prostriedkom na dosiahnutie tohto cieľa je stanoviť index koncentrácie (I_k), ktorý je mierou stupňa koncentrácie sledovaného javu v určitej teritoriálnej jednotke (Ivanička 1983). Konkrétne v našom prípade sme vychádzali z porovnania počtu obyvateľov v jednotlivých obvodoch k počtu spáchaných trestných činov. Vo všeobecnosti platí, že čím je index vyšší, tým je vyššia geografická koncentrácia, čím je nižší, tým je skúmaný jav rozptýlenejší. Ak by boli oba javy úplne rovnomerne rozložené v každej územnej jednotke, pripadalo by na ne rovnaké percento z celku, čo značí, že index by bol vyjadrený číslom 50. Index nikdy nedosahuje hodnotu 100, pretože by to znamenalo, že napríklad lúpeže alebo iný druh kriminality sa lokalizuje v areáli, kde nežije nijaké obyvateľstvo (ak porovnáваме rozmiestnenie lúpeží a počet obyvateľov). Ak teda chceme zistiť napr. index koncentrácie sumárnej kriminality v Bratislave podľa vyčlenených obvodov postup je takýto: Obvody zoradíme podľa veľkosti (úrovne sumárnej kriminality) a zrátame tieto hodnoty, kým nedosiahneme polovicu sumárnej kriminality. Obvody, ktoré prispievajú do tohto súčtu, tvoria areál koncentrácie sumárnej kriminality. Potom vyrátame podiel počtu obyvateľov, ktorí žijú v týchto obvodoch z celkového počtu obyvateľov Bratislavy. Získané číslo odpočítame od 100, pričom dosiahnutý výsledok je index koncentrácie sumárnej kriminality. Rovnakým spôsobom sme rátili index koncentrácie i pre ostatné vybrané druhy kriminality. Zo získaných hodnôt I_k sme získali prehľad o koncentracii sumárnej kriminality, ako aj o koncentracii jednotlivých sledovaných druhoch. V rámci vyčlenenia trinástich policajných obvodov v Bratislave môžeme vidieť, že index koncentrácie sumárnej kriminality (všetkých piatich sledovaných foriem kriminality spoločne) je 63,9 a je koncentrovaná v 4 obvodoch (Staré mesto - východ, Nové mesto, Petržalka-juh a Ružinov - východ). V uvedených obvodoch bola spáchaná polovica sledovanej kriminality zo zistenej kriminality v Bratislave. Všetky tieto obvody sa takmer rovnakým 12 % podielom (obvod Nové mesto 12,6) zúčastňovali na sumárnej kriminalite, pričom obvody Nové mesto, Staré mesto - východ a Ružinov - východ majú spoločnú hranicu, štvrtý obvod Petržalka - juh, vytvára samostatný areál. Z hľadiska analýzy jednotlivých vybraných trestných činov, môžeme pri niektorých sledovaných druhoch kriminality vidieť ešte väčšiu koncentráciu, t.j. zvýšený podiel obvodov na

⁵ V evidenčno-štatistickom systéme kriminality sú krádeže vlámaním do bytov vedené ako samostatný druh majetkovej kriminality

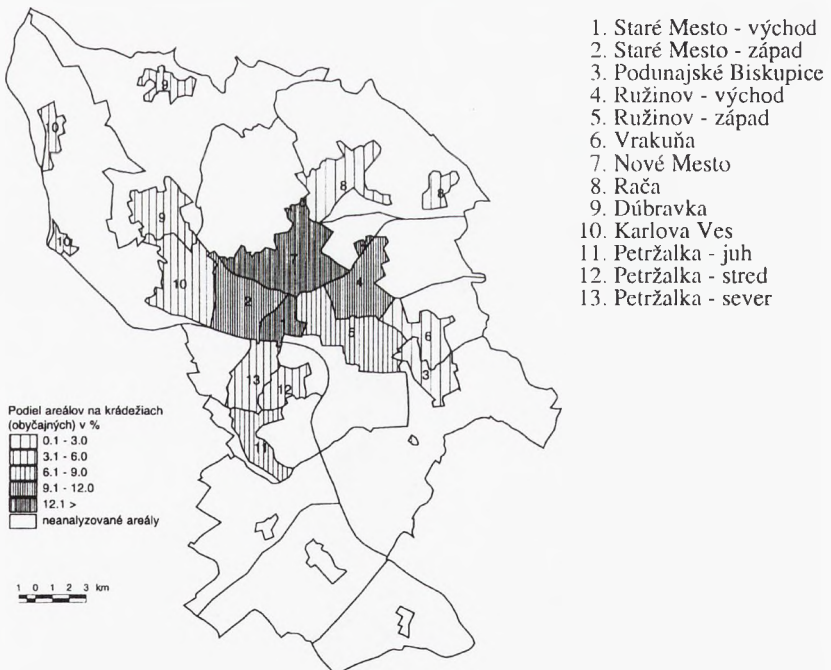
určitých druhoch kriminality. Úroveň koncentrácie je zároveň pomocným kritériom identifikácie RA, pričom vypočítané hodnoty indexu koncentrácie pre všetky sledované druhy kriminality ukazujú, že najväčšou koncentráciou sa vyznačujú bežné krádeže (71,1), potom lúpeže (68,7) a zvýšenú koncentráciu sme zistili i pri krádežiach motorových vozidiel (63,9). Na základe týchto výsledkov môžeme konštatovať, že tieto druhy kriminality sa na území Bratislavy vyznačujú zvýšenou koncentráciou a vytvárajú určité jadrá kriminality. V prípade krádeží môžeme vidieť zvýšenú koncentráciu v obvodoch Staré mesto - východ, Nové mesto a Ružinov - východ, v ktorých sa realizuje polovica tejto trestnej činnosti, pričom Staré mesto - východ má dominantný podiel (23,2 %). Aj na počet obyvateľov Staré mesto - východ dosahuje viac ako dvojnásobné hodnoty vzhľadom na druhý obvod v poradí (Ružinov - západ), čo značí, že Staré mesto - východ je centrom tohto druhu kriminality. Podobne pri lúpežiach obvody Staré mesto - východ a Nové mesto vytvárajú určité koncentrické jadro, pričom spolu s obvodmi Petržalka - juh a Petržalka - sever tvoria vyše 50 % podiel na tejto trestnej činnosti v Bratislave. Ak zoberieme do úvahy ďalšie relatívne hodnoty (podiel na 1000 obyvateľov), výrazne najhoršie sa javí obvod Staré mesto - východ, ktorý je znovu ohniskom tohto druhu kriminality. Vyše polovica krádeží motorových vozidiel sa koncentruje v obvodoch Petržalka - juh, Nové mesto, Ružinov - východ a Staré mesto - východ, ktoré aj vzhľadom na počet obyvateľov vykazujú najvyššie hodnoty. Krádeže vlámaním, ale najmä krádeže vlámaním do bytov nevykazujú takú výraznú koncentráciu ako predchádzajúce druhy kriminality, čo značí, že pri týchto druhoch môžeme hovoriť o viac-menej disperznom rozložení v rámci Bratislavy (krádeže vlámaním do bytov 52,0 a krádeže vlámaním 57,5). Inými slovami oba tieto druhy majetkovej kriminality sú zhodne páchané v takmer rovnakom podieli vo všetkých mestských policajných obvodoch. Pri krádežiach vlámaním do bytov v dôsledku vysokej koncentrácie bytových domov a výrazne obytnej funkcie pravej časti Bratislavy môžeme vidieť len mierne zvýšené hodnoty v obvode Petržalka - sever a Petržalka - juh a v obvode Dúbravka. Vzhľadom na počet obyvateľov a počet bytov však len Petržalka - sever vyказuje mierne zvýšenú koncentráciu vlámaní do bytov. Pri krádežiach vlámaním mierne zvýšenú koncentráciu vyказuje obvod Nové mesto, Petržalka - juh a v relatívnych hodnotách čiastočne aj obvod Rača.

Z týchto zistení je zrejme, že zreteľné RA v Bratislave budú najlepšie identifikovateľné z aspektu bežných krádeží, lúpeží a krádeží motorových vozidiel, ktoré sa vyznačujú významnejšou mierou koncentrácie. V dôsledku takmer rovnomerného rozmiestnenia, resp. páchania krádeží vlámaním a krádeží vlámaním do bytov, sa identifikované RA vyznačujú inou úrovňou a charakterom. Táto skutočnosť je daná tým, že hraničné hodnoty pre vyčlenenie RA pri týchto formách kriminality sme stanovili nižšie ako pri krádežiach, lúpežiach a krádežiach motorových vozidiel. Kým za RA z aspektu bežných krádeží, lúpeží a krádeží motorových vozidiel považujeme obvody, ktorých podiel na týchto druhoch kriminality je vyšší ako 12 % (pri krádežiach motorových vozidiel 13 %), za RA z aspektu krádeží vlámaním a krádeží vlámaním do bytov považujeme obvody, ktorých podiel je vyšší ako 10 % (na mapách zobrazené najhustejšou šrafažou). Podiel jednotlivých obvodov na sledovaných druhoch kriminality je vybraným kritériom, na základe ktorého sme sa pokúsili identifikovať RA v hlavnom meste SR.

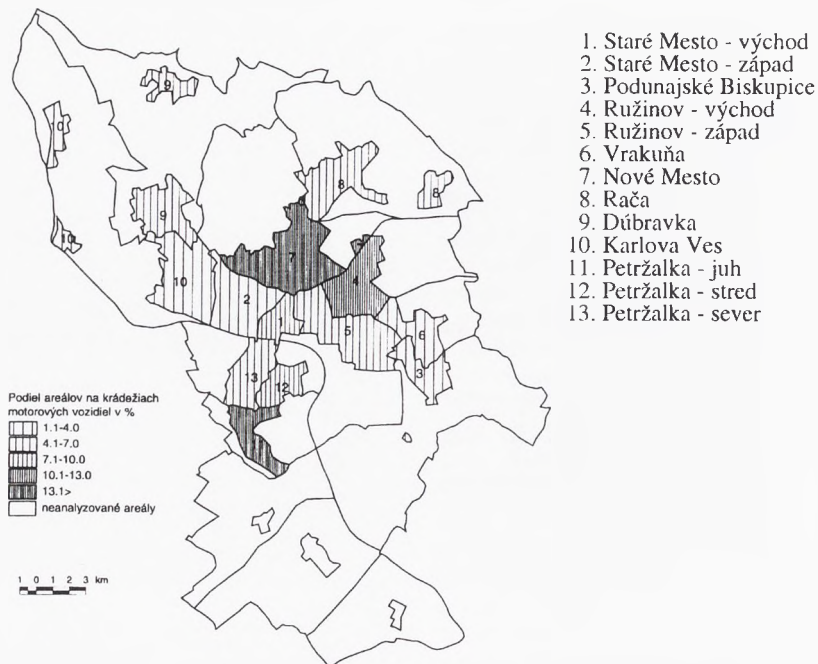
Na obr. 4 vidíme, že z aspektu lúpeží vystupujú obvody Staré mesto - východ, Nové mesto a Petržalka - juh ako RA. Staré mesto - východ a Nové mesto sa javia ako RA aj z aspektu obyčajných krádeží (obr. 5). Za RA z aspektu krádeží motorových vozidiel možno považovať obvody Petržalka - juh a Nové mesto (obr. 6). Za RA

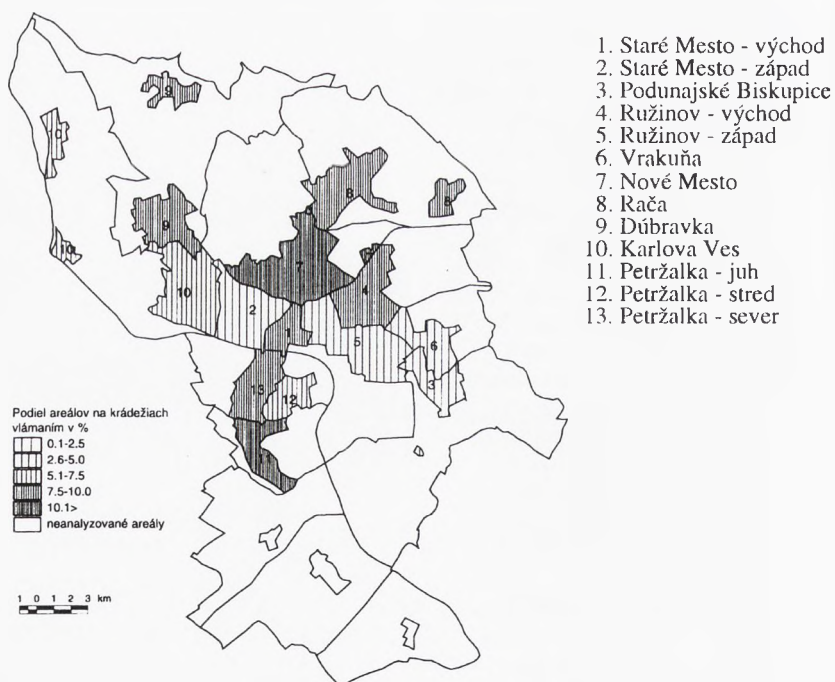
Obr. 4. Rizikovosť areálov z aspektu lúpeží v Bratislave.

Obr. 5. Rizikovosť areálov z aspektu krádeží v Bratislave.

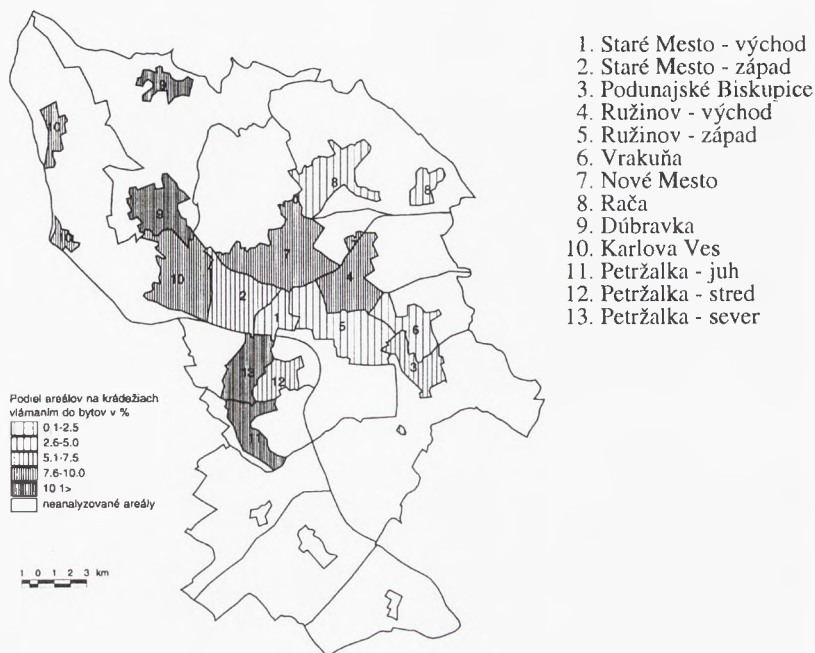

Obr. 6. Rizikovosť areálov z aspektu krádeží motorových vozidiel v Bratislave.

Obr. 7. Rizikovosť areálov z aspektu krádeží vlámaním v Bratislave.

identifikované na nižšej úrovni z aspektu krádeží vlámaním možno považovať obvody Nové mesto a Petržalka - juh (obr. 7) a z aspektu krádeží vlámaním do bytov obvody Petržalka - juh, Petržalka - sever a Dúbravka (obr.8). Aj keď si uvedomujeme, že vyčlenené RA v dôsledku použitia rozdielnych hraničných hodnôt nie sú rovnocenné, považujeme identifikované RA za reálne ohniská sledovanej kriminality, pretože boli získané na základe porovnania vnútromestských diferenciácií.

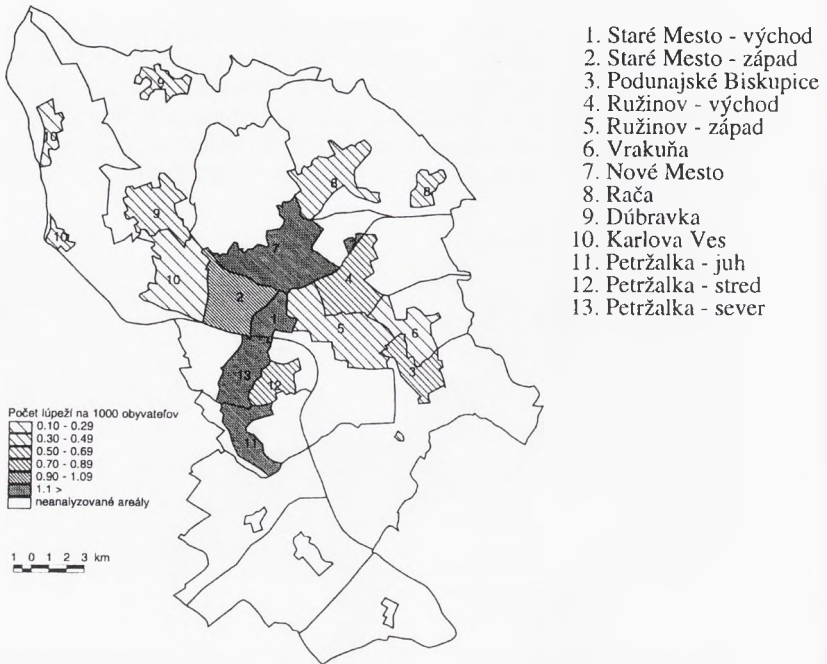

Obr. 8. Rizikovosť areálov z aspektu krádeží vlámaním do bytov v Bratislave.

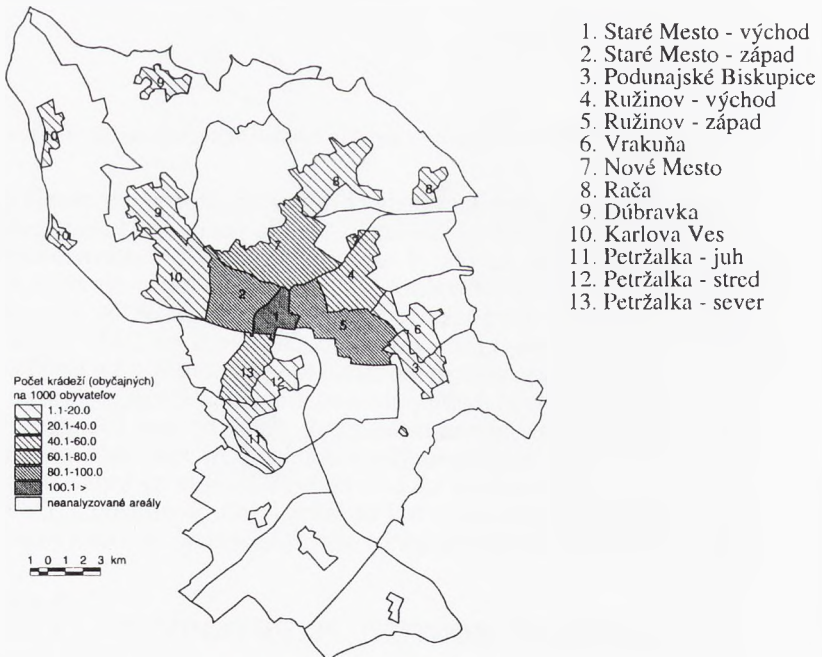
Komplementárny charakter majú obr. 9 až 13, ktoré zachytávajú priestorovú diferenciáciu vybraných druhov kriminality podľa počtu spáchanej kriminality na 1000 obyvateľov. Napríklad na obr. 9 môžeme sledovať priestorové rozloženie lúpeží v jednotlivých vybraných obvodoch. Pri porovnaní tohto obrázku s obrázkom 4 je zjavná incidencia, ktorá poukazuje na skutočnosť, že ak by sme identifikovali RA pomocou tohto kritéria, t.j. na základe počtu lúpeží na 1000 obyvateľov, dostali by sme podobné výsledky, pričom medzi takto vyčlenené RA by patril i obvod Petržalka - sever. Podobne by sme mohli porovnávať aj ďalšie dvojice obrázkov (obr. 10 s obr. 5 atď.), pričom by sme okrem iného zistili, že ak by sme RA identifikovali vzhľadom na počet obyvateľov, najvýraznejšiu rozdielnosť by sme našli pri krádežích vlámaním. Kým RA vyčlenené na základe podielu areálov na tomto druhu kriminality sú tvorené obvodmi Nové mesto a Petržalka - juh, v prípade vyčlenenia na základe počtu krádeží na 1000 obyvateľov by boli RA tvorené obvodmi Staré mesto - východ a Rača.

SITUAČNÝ KONTEXT PROBLÉMOVÝCH AREÁLOV

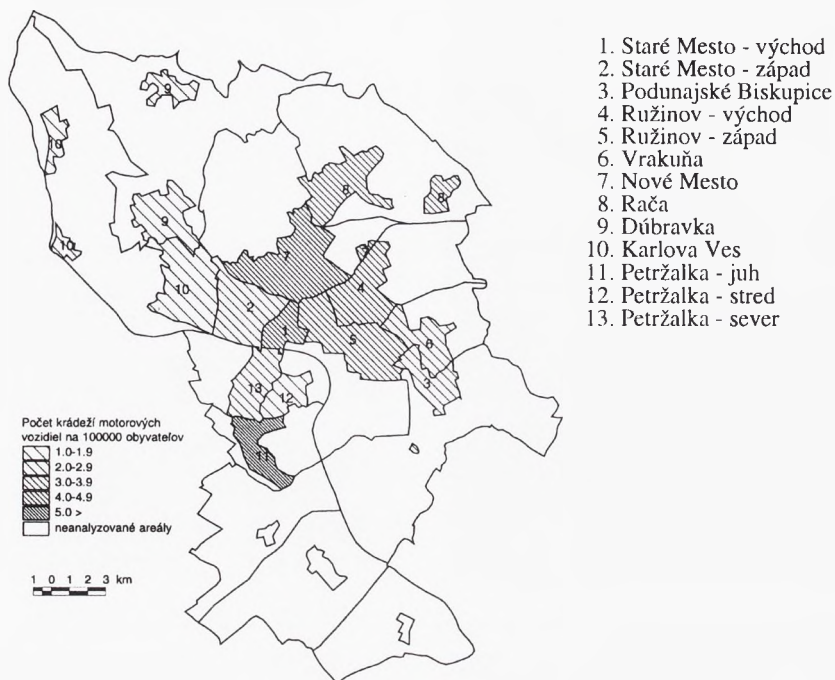
Prostredie a jeho prvky značne stimulujú úroveň kriminality, čo môžeme vidieť aj na príklade Bratislavy. Vnútromestské diferenciácie, ako sa zdá, výrazne ovplyvňujú

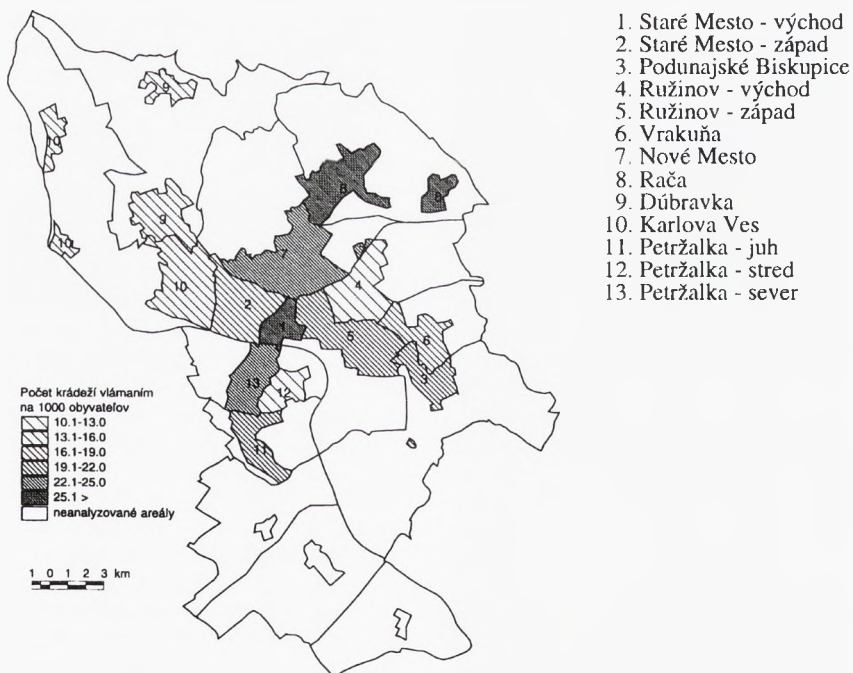
Obr. 9. Priestorová diferenciácia lúpeží v Bratislave.

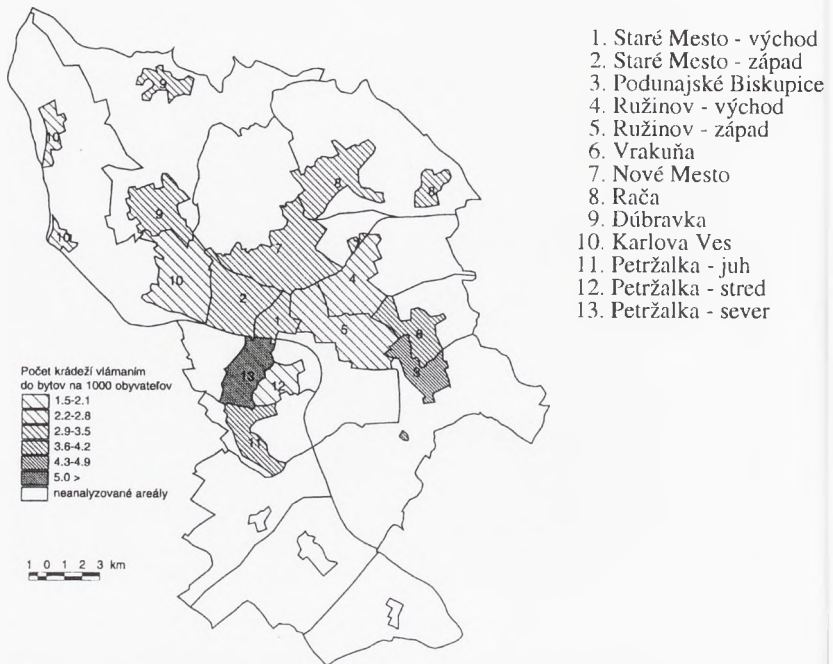
Obr. 10. Priestorová diferenciácia krádeží v Bratislave.

Obr. 11. Priestorová diferenciácia krádeží motorových vozidiel v Bratislave.

Obr. 12. Priestorová diferenciácia krádeží vlámaním v Bratislave.

Obr. 13. Priestorová diferenciácia krádeží vlámaním do bytov v Bratislave.

úroveň kriminality v jednotlivých teritóriách. Vysoká hustota zaľudnenia, najmä v Starom meste a v Petržalských obvodoch vytvára výraznú anonymitu prostredia, ktoré sa takto stáva reálnym teritóriom riziku. V prípade obvodu Staré mesto - východ je toto reálne riziko umocnené vysokou mobilitou obyvateľstva, ktoré do centra chodí za službami, nákupmi, zábavou a pod., čo však zároveň vyvoláva zvýšenú koncentráciu kriminálnych živlov zameraných najmä na krádeže a lúpeže. Taktiež časté prípady krádeží a lúpeží v lokálnych centrách služieb, nákupov a zábavy v Petržalských obvodoch, ale aj v Novom meste a v Ružinove v značnej miere zvyšujú úroveň týchto druhov kriminality v uvedených obvodoch. V prípade Petržalky zvýšené riziko súvisí s charakterom zástavby a v mnohom aj so zlou architektonickou tvorbou obytného prostredia, ktoré napr. vylučujú možnosti neformálnej kontroly ulíc a okolia z obytných domov, teda to, čo Newman nazýva urbanistickou tvorbou. Z aspektu krádeží motorových vozidiel, krádeží vlámaním a krádeží vlámaním do bytov vysoká rizikovosť Petržalských obvodov, najmä obvodu Petržalka - juh, ale i obvodu Nové mesto pravdepodobne súvisí s ich obytnou funkciou, ako aj s vysokou koncentráciou negarážovaných áut. V prípade Petržalky významnú úlohu zohráva i faktor veku rodín (výrazná prevaha rodín s deťmi nad šesť rokov), ktorý umožňuje obom z manželov pracovať, pričom spolu s deťmi ráno opúšťajú svoje byty a v mnohých prípadoch i autá, ktoré zostávajú celý deň bez dozoru. Dimenzia vekovej skladby a rodinného statusu obyvateľov Petržalky má aj iné súvislosti. Vysoký podiel rizikovej skupiny mladistvých z rozvedených rodín s kombináciou vo väzbe na drogy, pre ktorú je charakteristické páchanie trestných činností (krádeže vlámaním, krádeže vlámaním do bytov, do motorových vozidiel a pod.), v blízkosti miesta bydliska má silné interakcie s úrovňou kriminality. Zároveň už spomínané materiálne prostredie a architektonická tvorba obytného prostredia bez ochranných areálov stimuluje krimi-

nálne správanie a zvyšuje úroveň kriminality v týchto areáloch. Vidíme teda, že Petržalka by si zasluhovala detailnejšiu analýzu prostredia, pretože práve v jej obvodoch bol zaznamenaný najvyšší nárast kriminality. Už v súčasnosti sa v rámci Petržalky formuje výrazný RA v obvode Petržalka - juh, ale najrizikovejší areál známy ako bratislavský Bronx leží v obvode Petržalka - sever na Kopčianskej ulici. Ide o priestor, kde obyvateľstvo trpí už niekoľko rokov permanentným stresom z kriminality, ktorá pravdepodobne súvisí s presídlením väčšieho počtu problémových ľudí so slabším sociálnym cítením do tejto lokality.

Oveľa priaznivejšia situácia je v areáloch s vysokým podielom rodinných domov, ktoré sú lepšie zabezpečené, kde existuje vzájomná kontrola majetku susedov, prehľadná architektonická tvorba, viac zabezpečený privátny majetok, čo je, charakteristické pre všetky vilové štvrte, najmä v obvode Staré mesto - západ a západný sektor Bratislavy.

ZÁVER

Identifikácia RA v urbanizovaných územiach má široký praktický význam, a to od rozhodovania v procedúrach prevencie kriminality, cez urbanistickú tvorbu bezpečného prostredia až po rôzne opatrenia prijaté zo strany štátu a postihnutých rizikových populácií. Výsledky tejto štúdie dokazujú, že kým krádeže, lúpeže a krádeže motorových vozidiel v analyzovanej mierke (na úrovni policajných obvodov) vytvárajú jasne zretelné RA (Staré mesto - východ, Nové mesto, Petržalka-juh), z aspektu sledovania krádeží vlámaním a krádeží vlámaním do bytov v dôsledku ich disperzného rozloženia sa RA dajú identifikovať, avšak na nižšej úrovni. Dôležité a zaujímavé je zistenie, že RA v Bratislave majú niektoré spoločné črty s RA identifikovanými v stovkách miest v ekonomicky rozvinutých krajinách, ale aj isté špecifiká a odlišnosti, ktoré súvisia s rozdielnym spoločensko-ekonomickým vývojom kapitalistických a socialistických miest v minulosti. Zásadná zhoda a analogické výsledky sú zjavné v tom, že tak ako v kapitalistických mestách, tak aj v Bratislave najväčšia koncentrácia sledovanej kriminality je v centre mesta (v jeho východnej časti), ktorá sa viaže na obchody, miesta zábavy, ulice, parky a podobne. Mestská časť Staré mesto-východ je ohniskom najmä lúpeží a krádeží, ktorých hodnoty sú niekoľkonásobne vyššie ako v iných obvodoch. Špecifikum Bratislavy okrem iného spočíva v tom, že kým v kapitalistických mestách sa v dôsledku ostrých vnútromestských diferenciácií vyskytujú podobné RA aj v iných častiach mesta, v Bratislave sa takého centrá začínajú len formovať (napr. obchodné centrá a miesta zábavy v Petržalských obvodoch a v obvode Nové mesto). Táto skutočnosť je dôsledkom toho, že Bratislava v predchádzajúcom období stratila ostro diferencované hranice a že skúmané obvody sú značne heterogénne jednotky.

Príspevok vznikol v rámci riešeného projektu 2/1061/94 "Geografická evalvácia transformácie socio-ekonomickej transformácie a regionálnej štruktúry Slovenska" za podpory Grantovej agentúry VEGA.

LITERATÚRA

- CARTER, R. L. (1974). The Criminal's Image of the City. In Herbert, D. T. (1982). *The geography of urban crime*. New York (Longman).
- HARRIES, K. D. (1980). *Crime and the Environment*. Springfield (Charles C. Thomas).
- HERBERT, D. T. (1976). The study of delinquency areas: a social geographical approach. *Transactions of the Institute British Geographers*, 1, 472-492.

- IVANIČKA, K. (1983). *Základy teórie a metodológie socioekonomickej geografie*. Bratislava (SPN).
- MICHÁLEK, A. (1995). Priestorová diferenciácia kriminality a vybraných trestných činov v SR (na úrovni okresov). *Geografický časopis*, 47, 93-108.
- MICHÁLEK, A. (1996). Koncentrácia a dynamika majetkovej kriminality v trinástich mestách SR. *Sociológia*, 28, 343-352.
- NEWMAN, O. (1972). *Defensible Space*. New York (Macmillan).
- PHILLIPSON, M. (1971). *Sociological Aspects of Crime and Delinquency*. London (Routledge and Kegan Paul).
- PREZÍDIUM POLICAJNÉHO ZBORU (1995). *Štatistický výkaz o trestných činoch v sledovanom meste v roku 1994*. Bratislava (PPZ).
- SCHMID, C. F. (1960). Urban crime areas. *American Sociological Review*, 25, 527-54 a 655-78.
- ŠTATISTICKÝ ÚRAD SR (1995). *Štatistická ročenka Bratislavy v roku 1994*. Bratislava (Štatistický úrad Slovenskej republiky).

Anton Michálek

RISK AREAS OF BRATISLAVA FROM THE POINT OF VIEW OF CHOSEN KINDS OF CRIME

The process of political and economic changes is also closely related to numerous negative phenomena, including the crime incidence. The pronounced growth of crime is evident especially in larger towns while the capital Bratislava stands out for the highest incidence in the last six years. However, there are important disproportions between the single areas of the towns and it seems necessary to delimit the territories with the most intense concentration of these socially undesirable phenomena. The obtained results of the studied individual kinds of crime concentration showed that there are distinct differences among the individual districts of Bratislava. Share of the single districts in the chosen kinds of crime was studied with a subsequent identification of RA in Bratislava. The reached results of identification of RA showed that as for the robberies and car thefts we can observe in the territory of Bratislava distinct RA located in the district of the Staré Mesto-východ, Nové Mesto, Petržalka-juh. In the consequence of dispersed incidence of burglaries and residential burglaries we did identify the risk areas at the territory of Bratislava, though on a lower level (Petržalka-juh Petržalka-sever, Nové Mesto, Dúbravka. The results also clearly show that the crime level in Bratislava is closely linked to the social and material environment reflecting the inner urban differentiation. A particular feature of Bratislava as compared to western cities is that in Bratislava there are only two, eventually three risk areas remarkable for high concentration of crime (Staré Mesto-východ, Nové Mesto, Petržalka-juh). Identification of risk areas has its practical side especially for decision-making sphere and choice of prevention procedures by the affected population or authorities.

Translated by H. C o n t r a s o v á